

“ИҚТИСОДИЙ ГЕОГРАФИЯ”
фанидан
ДАСТУР

Тузувчилар: доц. Ш.А. Азимов,
проф. А.А. Қаюмов,
доц. С.О. Исломов,
к.ўқ. И.Ф. Абдулқосимов.

Тақризчилар: проф. Қ.Н. Абиркулов,
доц. С.С. Умаров.

Мазкур дастур ишлаб чиқариш кучлари ва уларни ташкил этган элементларга оид хусусиятлар, ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш соҳалари, иқтисодиёт тармоқлари жойлашишининг қонуниятлари, тамойиллари ва омилларини, Ўзбекистон Республикаси, иқтисодий ривожланган давлатлар ижтимоий - иқтисодий тараққиётини ифодаловчи жиҳатлар ҳамда юқоридаги жараёнлар билан алоқадор бўлган муаммолар тўғрисида маълумотлар беришни назарда тутди.

Настоящая программа предназначена обеспечить необходимой информацией о развитии производительных сил и их составляющих, закономерностях, принципах и факторах размещений отраслей материального производства и сферы услуг, об особенностях социально - экономического развития экономически развитых государств и проблемах, возникновения и углубления которых обусловлены вышеизложенными процессами.

This program predestinated to guarantee indispensable information about development productive forces and factors and their compose principles and factors of dispose of branches material manufacture and scope services about special economic progresses in the economical developed countries and problems outbreak and deepening which determined about mentioned.

Дастур Тошкент Молия институти Илмий Кенгашида муҳокама қилинган ва нащрга тавсия қилинган (25 апрель 2003 йил 9 - сонли баённома)

1. СЎЗ БОШИ

Ўқув фанининг мақсади ва вазифалари

Ўқув фанининг мақсади - бакалаврларни ишлаб чиқариш кучлари ва уларни ташкил этувчи элементларга хос хусусиятлар, ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш соҳа ҳамда тармоқларини жойлаштиришнинг қонуниятлари, тамойиллари ва омиллари, Ўзбекистон Республикаси ва иқтисодий ривожланган давлатлар ижтимоий - иқтисодий тараққиётини ифодаловчи жиҳатлар ҳамда юқоридаги жараёнлар билан алоқадор бўлган муаммолар тўғрисида зарурий билимлар билан таъминлашдан иборат. Ўқув фанининг асосий вазифаси жаҳоннинг айрим ҳудудларидаги табиий, ижтимоий - иқтисодий жараёнларни таҳлил қилишни уддалай оладиган иқтисодчи мутахассисларни шакллантиришга қаратилган.

Ўқув режасидаги бошқа фанлар билан алоқаси

“Иқтисодий география” курси “Иқтисодий назария”, “Халқ хўжалиги тарихи”, “Миллий иқтисодиёт”, “Ўзбекистон тарихи”, “Макроиқтисодиёт”, “Халқаро иқтисодий муносабатлар”, “Статистика”, “Экология”, “Замонавий табиёт билимлари концепциялари” ва бошқа фанлар билан ўзаро боғлангандир.

Ўқув фани бўйича талабаларнинг билимига, уқувига ва кўникмаларига қўйиладиган талаблар

“Иқтисодий география” фани бўйича бакалавр қуйидагилар тўғрисида тасаввурларга эга бўлиши керак:

- - “Иқтисодий география”нинг назарий - методологик асослари;
- - ишлаб чиқариш кучларини жойлаштиришнинг қонуниятлари, тамойиллари ва омиллари;
- - ишлаб чиқариш билан табиий муҳит ўртасидаги ҳудудий алоқалар;
- - халқаро меҳнат тақсимооти ва интеграция жараёнлари;
- - Ўзбекистон Республикасининг табиати, аҳолиси ва хўжалигига хос хусусиятлар;
- - Иқтисодий ривожланган давлатларнинг ижтимоий - сиёсий ва иқтисодий тараққиёти билан алоқадор муаммолар.

“Иқтисодий география” фани бўйича бакалавр қуйидаги глобал муаммолар моҳиятини билиши лозим:

- - иқтисодий - географик тадқиқотлар, иқтисодий районлаштиришни амалга ошириш бўйича усулларни;
- - ҳудудий ижтимоий - иқтисодий тизимларнинг шаклланиши ва ривожланишини ақс эттирувчи жараёнларни; - минтақаларнинг табиий ва инсон ресурсларидан оқилона фойдаланиш йўллари.
- Бакалавр қўидагиларни уддалай олиши лозим:
- - айрим минтақалар ва мамлакатларнинг иқтисодий - географик ўрни, табиий шароити ва ресурсларини баҳолашни;
- - статистик, демографик, картографик ва бошқа турдаги маълумотларни тўплаш, қайта ишлаш, таҳлил қилиш ва баҳолашни;
- - матнни тавсифлаш орқали хулосалар қилиш ва таклифлар тайёрлашни.

Амалий машғулотлар бўйича бажариладиган ишлар минимал миқдорига бўлган талаблар

Амалий (семинар) машғулотлар бакалаврларда турли мазмунга эга географик карталар билан ишлашни, жадвал ва чизмаларни ўқий олиш бўйича билим ва кўникмаларни шакллантиришга қаратилиши лозим. Ундан ташқари амалий (семинар) машғулотлар талабаларнинг маърузадан олган билимларини мустақамлашга хизмат қилиши керак.

Аудитория машғулоти турларининг соатлар ҳажми бўйича тавсиялар

Олий таълимнинг ДТС га биноан мазкур курсга 108 соатга тенг ҳажмда соат ажратилган. Унинг 36 соати (33,3%) маъруза, 36 соати (33,4%) амалий машғулотлар ва қолган 36 соати (33,3%) мустақил таълимдан иборатдир.

Аудитория машғулоти турлари соатлар ҳажми бўйича оқилона тақсимланган.

Талабалар билимини баҳолаш учун ўтказиладиган назорат тадбирлари миқдори

Талабалар билими рейтинг тизими орқали баҳоланади. Рейтинг тизими бўйича ўтказиладиган назорат тадбирлари миқдори учта: жорий назорат, оралиқ назорат ва якуний назоратдан иборат бўлиб, улар тест олиш, ёзма иш ва оқзаки сўров асосида амалга оширилади.

Ҳар бир жорий назоратдан талабалар энг кўпи 17,5 % дан жами 35 % (25,2 балл), ҳар бир оралиқ баҳолашда 17,5 % дан жами 35 % (25,2 балл), якуний баҳолашдан 30 % (21,6 балл) жами 72 балл тўплаши мумкин. Талабалар билимини баҳолаш учун кафедра томонидан ишлаб чиқилган ва Тошкент

Молия институти илмий кенгаши томонидан тасдиқланган услубий кўрсатмалардан фойдаланилади.

Компьютер, информацион ва бошқа замонавий ўқитиш технологияларни қўллаш

“Иқтисодий география” курсини ўтишда илғор технологиянинг таркибий қисмлари бўлмиш: а) ўқув мақсади ва вазифалари каталогини ишлаб чиқиш; б) ўқув мақсади ва вазифаларини бажаришни назорат (тест, ёзма иш) қилиш; в) ўқув мақсадига эришиш, режалаштирилган мақсадни баҳолаш кабилардан келиб чиқиш тавсия этилади.

Машғулотларни ўтказиш жараёнида ўқув кўргазма қуролларидан, компьютер, информацион воситалардан фойдаланган ҳолда замонавий билимлар мустақамлаб борилади.

Иш дастурини тузишга оид услубий тавсиялар

Фан бўйича ишчи ўқув дастурини тайёрлашда намунавий дастурнинг сўз бошида келтирилган услубий кўрсатмаларга амал қилинади. Ҳар бир кўрсатилган маъруза, амалий ва мустақил таълим мавзулари изчил бўлиши лозим. Уларда мавзу режаси, унга оид адабиётлар ва кўргазмали қуроллар рўйхати берилиши керак.

Шунингдек, мазкур фан бўйича ишчи ўқув дастурини тайёрлашда қуйидагиларга эътибор берилиши керак:

1. Намунавий дастурда кўрсатилган мажбурий мавзулар, албатта, ишчи дастурига киритилиши керак;
2. Маъруза ва амалий машғулотларнинг мавзулари намунавий дастур асосида тузилса ҳам, ундаги мавзулар кетма - кетлиги ўзгариши мумкин, ҳамда айрим мажбурий бўлмаган мавзулар мустақил таълимга ўтказилиши мумкин;
3. Дастурдаги мустақил таълим учун мавзулар ишчи дастурида ҳам кўрсатилиши керак;
4. Ишчи ўқув дастури ҳар йили тузилади. Шунинг учун ундаги мустақил таълим мавзулари янги мавзулар билан тўлдириб берилади, адабиётлар рўйхати, информацион - техник воситалар рўйхати ўзгариб боради.

2. ФАН ДАСТУРИ

Иқтисодий географиянинг объекти, предмети ва мазмуни, унинг шаклланиш ва ривожланиш хусусиятлари

Иқтисодий географиянинг назарий ва амалий йўналишлари: тармоқ ва мамлакатшунослик, ҳудудий ва конструктив йўналишлари, дифференциялашуви ва интеграциялашуви. Асосий илмий концепциялар ва уларнинг мазмуни: иқтисодий районлаштириш, ҳудудий ишлаб чиқариш мажмуалари, энергия ишлаб чиқариш цикллари, иқтисодий географик ўрин ва бошқалар. *Иқтисодий - географик ва комплекс географик тадқиқотлар.*

Иқтисодий географиянинг географик ва иқтисодий фанлар тизимидаги ўрни. Унинг иқтисодиёт назарияси, макроиқтисодиёт, регионал иқтисод, тармоқлар иқтисоди, табиий география, экология, картография, демография, иқтисодий тарих ва бошқа фанлар билан алоқалари.

Иқтисодий географиянинг тармоқларга бўлиниши: умумий, тармоқлар, табиий ресурс, хизмат кўрсатиш географиялари. Аҳоли географияси. Сиёсий география. Иқтисодий картография ва бошқалар.

Иқтисодий география фанининг тадқиқот услублари. Умумий, географик, иқтисодий услублар ва йўналишлар. Иқтисодий - географик таҳлил, иқтисодий - статистик таҳлил, таққослаш, гуруҳлаш, иқтисодий - математик моделлаштириш, иқтисодий - географик башорат қилиш (прогнозлаш), картографик услублар. Ҳудудий тизимлардаги тармоқлар тузилишларни тадқиқ этиш.

Олий малакали иқтисодчи мутахассисларни тайёрлашда иқтисодий географиянинг аҳамияти

Иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш шароитида иқтисодий география фанининг асосий вазифалари. Иқтисодчи мутахассисларнинг географик фикрлаши ва тафаккурини кучайтириш. *Иқтисодиётни ривожлантиришнинг ҳудудий (минтақавий) муаммолари.* Ишлаб чиқариш кучларини жойлаштиришни такомиллаштиришда унинг аҳамиятини ошиб бориши.

Иқтисодий ислоҳотларни чуқурлаштириш шароитида ишлаб чиқариш кучларини жойлаштириш ва ривожлантиришнинг омиллари ва принциплари

Ишлаб чиқариш кучларини жойлаштириш омиллари тўғрисида тушунча. Ишлаб чиқаришни жойлаштиришнинг бозор, техник - иқтисодий, табиий, тарихий, ижтимоий - сиёсий омиллари.

Кўп аспекти ва комплекс (мажмуали) омиллар, динамиклик, инерциялилик, ҳудудийлик, ижтимоий (аҳоли ва меҳнат ресурслари)лик,

уларнинг таърифи. Ишлаб чиқариш кучларига таъсир кўрсатадиган омиллар (ишчи кучи, хом ашё, ёқилғи ва энергия, капиталнинг мавжудлиги, ташиш баҳолари (тарифлар), инфраструктуралар). Хом ашё, ёқилғи - энергетика, меҳнат ресурслари, тайёр маҳсулот истеъмоли районларининг саноатнинг жойлашишига таъсири даражаси. Қишлоқ хўжалиги, рекреация, инфраструктура ва бошқаларнинг жойлашишига таъсир этадиган омиллар.

Ишлаб чиқариш кучларини жойлаштириш тамойиллари. Тамойилларнинг тарихан ўзгарувчанлиги. Тармоқлар ва регионлар ривожланиш концепциясида ички ва ташқи рақобат муҳитини, бозор талаблари ва таклифларини ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқаришни жойлаштириш.

Янги иқтисодий шароитда регионал ишлаб чиқариш кучларини ривожлантиришни такомиллаштириш муаммолари.

Ҳозирги замон дунё сиёсий ва иқтисодий харитаси

Дунё сиёсий ва иқтисодий харитаси тўғрисида тушунча. Дунё сиёсий харитаси – тарихий даврларнинг кўзгуси.

“Давлат ҳудуди”, “ҳудудий сувлар”, “ички сувлар”, “давлат чегараси”, “суверенитет”, “сиёсий мақом”, “идора бошқарув шакллари”, “суверен”, “унитар, федератив давлат”, “халқаро иқтисодий муносабатлар”, “эркин иқтисодий зона (минтақа)” тушунчаларининг маъно ва мазмуни.

Дунё сиёсий ва иқтисодий харитаси шаклланишининг асосий босқичлари. Тарихий географик ёндашув ҳозирги замон муаммоларини тушунишнинг калити.

Қадимги дунё, ўрта асрлардаги дунё сиёсий ва иқтисодий харитаси. Турон - Туркистон замини халқларининг Осиё ва Европа билан алоқалари, уларнинг дунёни географик билиш чегараларининг кенглиги. Буюк Ипак йўли ва унинг аҳамияти. XIV аср бошида Темур давлати. Темурийлар давлатининг инқирози, унинг сабаби ва оқибатлари.

Буюк географик кашфиётлар ва Европа мустамлакачилик босқичининг бошланиши. Мустамлакачилик империяларининг пайдо бўлиши. Буюк Британия, Франция, Германия, Россия империялари ва бошқалар. XVI - XIX асрда дунё сиёсий ва иқтисодий харитаси.

Биринчи жаҳон уруши арафасида ва ундан кейин дунё сиёсий харитасида юз берган ўзгаришлар, *жаҳон бозори ва жаҳон хўжалигининг шаклланиши.* Октябр тўнтариши ва дунёнинг икки тизимга бўлиниши.

Иккинчи жаҳон уруши ва дунё сиёсий харитасида юз берган ўзгаришлар. Социализмнинг жаҳон тизимига айланиши ва унинг оқибатлари. Империализм мустамлакачилик тизимининг емирилиши.

СССР ва социалистик тизимнинг парчаланиши ва янги мустақил давлатларнинг пайдо бўлиши.

Халқаро муносабатлар янги даврининг бошланиши ва дунё сиёсий харитаси. Муносабатларни соғломлаштириш, қуролсизланиш ва ҳамкорлик. Европа муаммолари. “Умумевропа уйи” концепцияси. Дунёнинг регионал муаммолари. Регионал можаролар, уларнинг сабаблари, оқибатлари, уларни тинч йўл билан ҳал этиш муаммолари.

Халқаро иқтисодий муносабатлар ва дунёнинг иқтисодий харитаси. “Шимол - Жануб” муносабатлари. БМТнинг “Янги халқаро иқтисодий тартиб” дастури. “Шарқ - Ғарб” муносабатлари. Дунё мамлакатларининг ташқи иқтисодий алоқаларида радикал ислохотларини амалга ошириш. Эркин иқтисодий зоналарни барпо этиш. Дунё мамлакатлари иқтисодий муносабатларини такомиллаштириш муаммолари.

Ҳозирги замон дунё мамлакатлари типологияси. Дунё мамлакатларини сиёсий мезонлар, ҳудудининг катталиги, аҳолисининг сони бўйича классификацияси.

Дунё мамлакатларини миқдорий мезонлар бўйича гуруҳлаш. Дунёнинг суверен мамлакатлари

Дунё мамлакатларининг ижтимоий - иқтисодий ривожланиш даражаси типологияси. Иқтисодий ривожланган мамлакатлар ва уларнинг гуруҳлари. “Катта - саккизлик” мамлакатлари. Уларга нисбатан кичикроқ мамлакатлар. “Кўчирилган капитализм” мамлакатлари. Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги (МДҲ) аъзолари, Болтиқбўйи, Шарқий Европа мамлакатлари (собик социалистик мамлакатлар). Ривожланаётган мамлакатлар ва уларнинг гуруҳлари. Янги индустриал мамлакатлар. Нефть экспорт қилувчи мамлакатлар. Энг кам ривожланган мамлакатлар.

Дунё мамлакатларнинг давлат тузуми. Республика ва монархия бошқарув шакллари. Маъмурий - ҳудудий тузилишнинг асосий шакллари. Унитар ва федератив давлатлар.

Дунё аҳолиси географияси

Аҳоли рўйхати, аҳолининг қайта тикланиши, “демографик портлаш”, “демографик бўҳрон (кризис)”, “аҳоли ортиқчалиги”, “иктисодий фаол аҳоли”, “этнос”, “аҳоли миграцияси”, “аҳоли яшайдиган жой тизимлари”, “урбанизация”, “демографик сиёсат” тушунчаларининг мазмуни.

XX асрда аҳоли сонининг ўсиши. Дунё мамлакатларининг демографик сиёсати.

Материклар ва мамлакатлар бўйича аҳолининг жойлашиши ва зичлиги нотекислигининг сабаб ва оқибатлари. Ташқи ва ички миграция. Миграция сиёсати.

Дунё аҳолисининг таркиби. Жинсий таркиби. Турли мамлакатларда эркак ва аёллар нисбати. Аҳолининг ёш таркиби ва унинг меҳнат ресурсларига таъсири. Дунё аҳолисининг миллий ва этник таркиби. Бир ва кўп миллатли давлатлар. Халқларнинг ирқларга бўлиниши. Аҳолининг диний таркиби. Энг кўп тарқалган (христианлик, ислом дини ва буддизм) ва бошқа динлар географияси.

Дунёнинг шаҳар ва қишлоқ аҳолиси. Урбанизация. Юқори, ўрта ва кам урбанизациялашган мамлакатлар. Катта шаҳарлар сонининг кўпайиши, шаҳар агломерацияси. Мегаполис. Уларни бошқариш муаммолари. Қишлоқ аҳолиси. Қишлоқлар ва уларнинг функционал турлари. Аҳоли сонини ўсишини башоратлашнинг аҳамияти ва озиқ - овқат дастурлари ечимдаги муаммолар.

Дунё хўжалиги географияси

Дунё хўжалигининг шаклланиши ва унинг асосий босқичлари.

Халқаро меҳнат тақсимоти. Халқаро ихтисослашув. Халқаро иқтисодий интеграция. Дунё мамлакатларининг энг муҳим иқтисодий гуруҳлари.

Илмий - техника тараққиётининг дунё хўжалигига таъсири. Фаннинг бевосита жамиятнинг ишлаб чиқариш кучига айланиши. ИТТ ва янги технологияларнинг худудий тузилмаларига таъсири. Ялпи миллий маҳсулот(ЯММ)нинг турли мамлакатлардаги кўрсаткичлари.

Дунё хўжалиги тузилмаси. Дунё хўжалиги тармоқлари географияси. Саноат - моддий ишлаб чиқаришнинг етакчи тармоғи. ққилғи - энергетика, металлургия, машинасозлик, кимё, енгил ва озиқ - овқат тармоқларининг саноатдаги ўрни ва аҳамияти.

Дунё қишлоқ хўжалиги географияси. Турли мамлакатлар қишлоқ хўжалигининг ўзига хос хусусиятлари ва турлари. Балиқчилик. Дунёнинг озиқ - овқат ресурслари ва озиқ - овқат муаммолари.

Денгиз ва океанларнинг ресурс салоҳияти ва ундан фойдаланиш. Денгиз аквакультураси (морикультура). Океан ресурсларининг нотекис ўзлаштирилиши, денгиз муҳити инфлосланишининг кучайиши. Океанлардан сиёсий ва ҳарбий фаолият майдони сифатида фойдаланишнинг кучайиши. Океан ресурсларидан мақсадга мувофиқ фойдаланиш ва сув муҳитини муҳофаза қилиш.

Дунё саноати географияси

Саноат - моддий ишлаб чиқаришнинг етакчи тармоғи уни ҳудудий ташкил қилиш ва ривожлантириш хусусиятлари. Саноатни ҳудудий ишлаб чиқариш тузилишига таъсир этувчи табиий - иқтисодий, сиёсий, технологик омиллар. *Ҳозирги дунёнинг турли гуруҳ мамлакатларида саноатнинг ривожланиши даражаси.* Дунё саноатининг етакчи тармоқлари географияси. Дунё бўйича ёқилғи - энергетика, металлургия, машинасозлик, кимё, енгил ва озиқ - овқат саноатларининг жойлашиши ва ривожланишидаги асосий хусусиятлари.

Дунё қишлоқ хўжалиги географияси

Қишлоқ хўжалигининг жойлашиш ва ривожланиш хусусиятлари. Дунёнинг ер ресурслари ва унинг тузилиши. Дунё мамлакатларида қишлоқ хўжалигини ҳудудий ташкил этишнинг шакллари. ИТТнинг қишлоқ хўжалигини жойлашиш ва ривожланишига ҳамда агросаноат мажмуаларига таъсири. Аграр муносабатлар ва агробизнеснинг ривожланиши. Дунё деҳқончилиги ва чорвачилиги етакчи тармоқларнинг жойланиши. Дарё ва денгиз балиқчилигининг ривожланиши.

Дунёнинг турли мамлакат ва регионларида озиқ - овқат муаммолари ва уларнинг ечими.

Дунё транспорти географияси

Транспортнинг асосий турлари, дунё аҳамиятидаги энг муҳим дарё, денгиз, ва ҳаво йўллари. *Ҳудудий транспорт тизимлари.* “Буюк Ипак йўлининг” қайта тикланиши ва таъмирланишининг аҳамияти. Каспий ва Қора денгизлараро транспорт алоқалари ривожланишининг истиқболлари. Ушбу йўналишнинг шарқ ва ғарб ўртасида алоқаларни ривожлантириш ҳамда чуқурлаштиришнинг Марказий Осиё мамлакатлари ва Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришдаги аҳамияти.

Энг муҳим халқаро иқтисодий, илмий - техник, савдо алоқалари, кредит - молиявий, турли хизматлар ва халқаро туристик муносабатларнинг ривожланиши.

Дунёнинг регионал тавсифи

Ривожланган мамлакатларнинг иқтисодий салоҳияти. Хўжаликнинг ҳудудий тузилиши. Регионал сиёсатнинг асосий йўналишлари. *Дунёнинг энг йирик трансмиллий корпорациялари*. Ривожланаётган мамлакатларнинг табиий - минерал хом ашё салоҳияти. Экспорт ихтисослиги бўйича район хўжаликларининг тармоқ ва ҳудудий тузилиши. Ривожланишнинг ҳозирги замон босқичи ютуқлари ва қийинчиликлари.

АҚШнинг иқтисодий - географик тавсифи

АҚШ дунёнинг иқтисодий жиҳатдан энг кучли ривожланган мамлакати. Ҳудудий чегараларининг шаклланиши, унинг қулайликлари. Давлат тузуми, сиёсий харитаси.

Табиий шароити ва ресурслари. Ер юзаси, тупроқ, иқлим шароитлари, сув ресурслари ва уларнинг хўжалик баҳоси. Энг муҳим фойдали қазилмаларнинг захиралари ва жойлашиши, уларнинг АҚШ тараққиётидаги роли.

Аҳолиси. Аҳолининг шаклланиш омиллари. Эмиграцияни аҳолининг ўсиши ва таркибига, америка миллатининг шаклланишига таъсири. Аҳолининг миллий таркиби ва асосий этник гуруҳлари. Аҳолининг зичлиги ва жойлашиш хусусиятлари. Урбанизация хусусиятлари ва муаммолари. Шаҳарларнинг Шимолий Америка турлари. Йирик шаҳарлар ва агломерациялар, мегаполислар. Субурбанизациянинг шаҳар атрофи зоналари, йўлдош шаҳарларнинг ўсиш жараёни ва унинг тобора устиворлиги. Ноишлаб чиқариш соҳаларида аҳоли ҳиссасининг ўсиб бориши. Аҳоли бандлиги муаммолари.

Хўжалигининг умумий таърифи. Ривожланиш хусусиятлари. АҚШнинг дунё ишлаб чиқариш, товар ва капитал экспортидаги ҳиссаси.

Саноати. Саноатнинг юқори даражада янги техника ва технология билан таъминланганлиги, унинг ресурсларни тежаш ва табиатни муҳофаза қилишдаги юксак вазифалари. Йирик саноат районлари ва минтақаларига тавсиф.

Қишлоқ хўжалиги. Фермерлар ихтисослашуви ва турлари. Агросаноат мажмуаларининг (АСМ) шаклланиши ва ривожланиши, агробизнес. Босқичма - босқич ихтисослашувнинг ривожланганлиги. Асосий қишлоқ хўжалик районлари ва минтақалари (маккажўхори, пахта, буғдой ва бошқалар).

Транспорти. Ривожланишнинг даражаси, транспорт тармоқлари конфигурацияси. Асосий транспорт магистраллари ва тугунлари. Қувур транспорти. Буюк кўллар ва Миссисипи дарёси сув йўлларининг роли, асосий портлар. Ҳаво транспорти.

Ташқи иқтисодий алоқалар. Экспорт ва импортнинг тузилиши ва географик тақсимланиши. АҚШнинг чет мамлакатлардаги капитал қўйилмаларининг турлари, тармоқлари ва давлатлар бўйича тақсимланиши.

Туризм ва дам олиш. Табиий - рекреация ресурслари. Халқаро ва ички туризм, меҳмон қабул қилиш индустрияси. Денгиз ва кўл бўйи ҳамда тоғ туризмининг асосий районлари.

Атроф - муҳит муҳофазаси ва экологик муаммолар. Экологик муаммоларнинг кескинлашув сабаблари ва уларни ечиш йўллари.

Иқтисодий районлари. Асосий иқтисодий районлари. Шимоли - Шарқ ҳозирги энг муҳим ривожланган район. Унинг ривожланиш хусусиятлари. Йирик шаҳарлари.

Жануб. Табиий ресурсларга бойлиги. Аҳолиси. Саноат, пахтачилик ва хўжалигининг бошқа тармоқларининг жойлашуви ва тузилишидаги силжишлари, ривожланиш хусусиятлари. Жанубнинг йирик шаҳарлари: Хьюстон, Янги Орлеан, Даллас, Атланта, Бирмингем.

Ғарб АҚШнинг ёш райони. Калифорния, Тинч океан, Шимоли - ғарб. Тоғли штатлар. Лос - Анжелес, Сан - Франциско, Сиэтл ва бошқа шаҳарлар.

Янги штатлар. Аляска ва Гавайи, улар иқтисодиёти тузилишининг хусусиятлари, стратегик аҳамияти.

АҚШнинг Кариб денгизи ва Тинч океан минтақасидаги ташқи мустамлакалари. Уларнинг аҳолиси, ресурслари, иқтисодий ва стратегик аҳамияти.

Германия Федератив Республикасининг иқтисодий - географик тавсифи

ГФРнинг географик ўрни, ҳудудий чегаралари. ГФР - Федератив давлат. Ягона Германиянинг пайдо бўлиши. Давлат тузуми. Дунё иқтисодиётида ГФРнинг ўрни.

Аҳолиси. Аҳолининг сони ва табиий ҳаракати. Аҳоли динамикаси ва таркиби. Кўчиб борганлар оқими ва ассимиляцияси, эмиграция ва иммиграция. Аҳоли жойлашиши ва урбанизация хусусиятлари. Рейн - Рур агломерацияси.

Саноати. Табиий ресурслари. Саноатнинг асосий тармоқлари. Оғир саноатнинг юқори салмоғи. Машинасозликнинг муҳим роли. ГФР - дунёнинг энг “кимёлашган” мамлакати. Иссиқлик электрстанцияларнинг ривожланганлиги. Асосий саноат районлари.

Қишлоқ хўжалиги. Асосий тармоқлари. Сут, гўшт - сут йўналишидаги чорвачилик. Дон хўжалиги. Юқори маҳсулдор ихтисослашган ишлаб чиқариш турларининг устунлиги.

Транспорти. Транспорт тармоқларининг мураккаб конфигурацияси. Автомобил ва денгиз транспортининг етакчи аҳамияти. Дарё транспорти (Рейн). Дуйсбург - дунёдаги энг йирик дарё йўли. Йирик транспорт тугунлари. Гамбург, Берлин - саноати мажмуалари.

Туризм ва дам олиш. ГФР – халқаро туризмнинг йирик мамлакати. Атроф - муҳит муҳофазаси ва экологик муаммолар. Табиат муҳофазаси ва экологик муаммоларнинг кескинлашуви. Атроф - муҳитни муҳофаза қилишнинг фаол тадбирлари. Аҳолидан муҳофаза қилинадиган табиий ҳудудлар майдонининг кенгайтирилиши.

Ташқи иқтисодий алоқалари. Ташқи савдонинг товар тузилиши ва географияси. Капитал экспорти.

Иқтисодий районлари. Районларнинг шаклланиши хусусиятлари ва районлараро асосий тафовутлар.

Рейн - Вестфаль индустриал райони - оғир саноатнинг асосий райони. Шимолий индустриал - аграр райони.

ГФРнинг “Денгиз дарвозаси”. Кил канали. Гамбург, Ганновер, Бремен.

Рейн бўйи Жануби - ғарбий индустриал - аграр райони. Кимё саноатининг алоҳида аҳамияти. Рейн дарёсининг роли. Университетли шаҳарлар.

Саар индустриал райони. Кўмир қазилари. Тузатиш диверсификацияси. Франция билан алоқалари.

Бавария индустриал - аграр райони. Ҳарбий саноат монополияларининг алоҳида роли. Қишлоқ хўжалик тавсифи. Католик черковининг роли. Мюнхен, Нюрнберг шаҳарлари.

Шарқий Германия районлари:

1. Шимолий (Денгиз бўйи) - Росток.
2. Марказий - Берлин.
3. Марказий - Эльба – Лейпциг - Магдебург, Галле.
4. Жанубий (собиқ Карл - Маркс - Штадт).
5. Жануби - Шарқий - Дрезден.

Япониянинг иқтисодий - географик тавсифи

Япония ҳозирги дунёнинг учта энг муҳим марказининг иқтисодий пешқадамларидан биридир. Япониянинг дунё иқтисодиётидаги ўрни.

Иқтисодий - географик ўрни ва майдони. Япония - архипелаг мамлакати, орол давлат.

Аҳолиси. Аҳолисининг табиий ҳаракати, миллий таркиби. Жойлашиш хусусиятлари. Япония - юқори маданият ва ёппасига саводхон мамлакат. Урбанизация характери. Йирик шаҳар агломерациялари. Токио, Осака, Нагоя. Токайдо мегаполисининг пайдо бўлиши. Давлат демографик сиёсати. Асосий динлар.

Ривожланишининг тарихий - географик хусусиятлари. Япония - қадимий давлат. Япония дунёнинг бошқа ҳудудларидан узоқ давр ажраб қолганлиги ва унинг оқибатлари. Иккинчи жаҳон урушидан кейин Япония иқтисодиётидаги силжишлар. Фан - техника кашфиётларини тезда жорий этиш, ишчилар маошини паст миқдорининг аҳамияти.

Илмий тадқиқот ва ишлов бериш саноатига катта миқдорда капитал ажратиш - иқтисодий ўсишнинг муҳим омили. Япония таълим тизимининг аҳамияти.

Саноати - ўзининг табиий ресурсларининг деярли йўқлиги. Энергия ва металлни кўп талаб қиладиган ишлаб чиқаришнинг чекланганлиги, фанга асосланган энг янги тармоқларга эътибор, ноанъанавий энергия манбаларидан (“Қуёш ёруғлик” дастури) фойдаланиш.

Технополисларнинг шаклланиши - фан шаҳарлари ва илмга асосланган ишлаб чиқариш.

Саноатнинг энг муҳим тармоқлари, ишлаб чиқариш кўлами, техник савияси ва монополизация даражаси. Микроэлектроника, робот техникаси, янги материаллар, космик техникага материаллар ишлаб чиқариш, биоиндустрия. Энергетика, металлургия, машинасозлик, кимё, тўқимачилик саноатлари. Саноат районлари ва асосий саноат марказлари. Саноатни экспортга йўналтирилганлик даражаси.

Қишлоқ хўжалиги. Иккинчи жаҳон урушидан сўнг қишлоқ хўжалигини тубдан қайта қуриш. Аграр ислохот, аграр тизимдаги ўзгаришлар. Агротехника хусусиятлари. Қишлоқ хўжалик таркиби. Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришнинг маҳсулдорлиги.

Балиқчилик - япон хўжалигининг анъанавий тармоғи. Морикультура. Японлар озиқ - овқати таркибида балиқ ва денгиз маҳсулотларининг аҳамияти.

Транспорти. Ривожланишнинг юқори даражаси. Транспорт турлари. Япония транспортининг асосий йўли. Бош транспорт йўллари (магистраллар) ва муҳим портлар. Токио саноати транспорт мажмуаси.

Ташқи иқтисодий алоқалари. Ташқи савдонинг ҳажми, маҳсулот таркиби ва географик йўналишлари. Ташқи бозор учун кураш. Ташқарига капитал чиқариш ва бошқа мамлакатлар иқтисодиётига япон капиталининг кириб бориши.

Туризм ва дам олиш. Туристик - рекреация районларининг турлари.

Тинч океани минтақаси. (“олд қисми” ёки “куёшли” қисми) - Япониянинг бош ядроси. Чекка зона (“орқа” ёки “соя” қисми). Давлатнинг регионал сиёсати. Чекка зоналарни иқтисодий ва экологик тоза ривожлантиришни рағбатлантириш.

Атроф - муҳит муҳофазаси ва экологик муаммолари. Миллий табиат боғлари. Марказий Хонсю. Ички денгиз иқтисодий районлари. Шимолий ва жанубий иқтисодий районлари. Токио, Осака, Нагоя ва бошқа йирик шаҳарлар.

Мустақил Давлатлар Ҳамдўслиги (МДХ) мамлакатларига умумий таъриф

Собиқ иттифоқнинг барбод бўлиши. Янги мустақил давлатларнинг пайдо бўлиши. МДХ давлатлари сиёсий ва иқтисодий ривожланишининг умумий хислатлари ва хусусиятлари. Бозор тизимига ўтиш қийинчиликлари. Интеграциянинг янги шакллари. Марказий Осиё, Россия - Белорусь иттифоқи ва бошқалар.

Россия Федерациясига иқтисодий - географик тавсиф

Майдони ва чегаралари. Россия дунёдаги энг йирик давлат. Географик ўрнининг хусусиятлари. Таркиби. Давлат тузуми.

Табиий шароити ва ресурслари. Табиий ресурсларга бойлиги, уларнинг хилма хиллиги ва жойлашиши.

Аҳолиси. Аҳоли сони динамикаси, табиий кўпайиши, миллий таркиби. Аҳоли зичлигидаги қарама - қаршилиқ. Жойлашиш хусусиятлари. Шаҳар ва қишлоқ аҳолиси. Урбанизация муаммолари. Шаҳарлар тури. Ишсизлар сонининг ортиши. Миграция ва иммиграция.

Хўжалигига умумий таъриф. РФнинг дунё хўжалигидаги ўрни. Хўжалиқ тузилиши. Мамлакат ривожланишини тартибга солишга уринишлар. Йирик иқтисодий минтақа ва районлар ривожланиш даражасидаги тафовутлар. Ишлаб чиқаришни жойлаштиришдаги кескин номуносивликлар.

Саноати. Минерал хом ашё ресурсларига бойлиги. Асосий тармоқлар географияси. ғқилғи - энергетика, қора ва рангли металлургия саноатларига

тавсиф. Машинасозлик, кимё ва нефть - кимёси, ўрмон, енгил ва озиқ - овқат саноатлари. Саноат ривожланишидаги бозор муносабатларига ўтиш даври билан боғлиқ бўлган муаммолар.

Қишлоқ хўжалиги. Табiiй ресурслари. Аграр муносабатлардаги муаммолари. Қишлоқ хўжалиги асосий тармоқларининг жойлашуви. Муҳим қишлоқ хўжалик районлари.

Транспорти. Энг муҳим магистрал йўллари тугунлари. Темир йўл ва автомобил транспортининг роли. Дарё ва денгиз транспорти.

Дам олиш ва туризм географияси. Қора денгиз, Волга бўйи ва бошқалар. Атроф - муҳит муҳофазаси ва экологик муаммолар. Асосий саноат ва қишлоқ хўжалик районларидаги экологик вазият.

Ташқи иқтисодий алоқалар. Дунё савдосидаги Россиянинг роли. Экспорт ва импорт тузилиши. Россиянинг ташқи иқтисодий алоқаларида МДҲ давлатларининг роли ва аҳамияти.

Иқтисодий районлари. Иқтисодий районларга қисқача таъриф.

Европа қисмининг иқтисодий районлари: Марказий, Шимоли - ғарбий, Волга - Вятка, Марказий Қоратупроқ, Шимолий Кавказ, Волга бўйи, Урал районлари.

Осиё қисмининг иқтисодий районлари: Ғарбий Сибирь, Шарқий Сибирь, Узоқ Шарқ районлари.

Украина Республикасига иқтисодий - географик тавсиф

Иқтисодий географик ўрни, чегаралари. Табiiй шароити ва ресурслари. Фойдали қазилмалари, ер ва сув ресурслари.

Аҳолиси ва меҳнат ресурслари. Зичлиги, жинсий - ёш тузилиши ва меҳнат ресурслари. Урбанизация. Шаҳар агломерациялари, бандлик даражаси, миграция жараёни.

Тармоқ тузилиши ва умумий таърифи. Саноат ишлаб чиқариш тармоқлари ва уларнинг тузилиши. Жойлашиш хусусияти.

Қишлоқ хўжалиги. Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришнинг тармоқ ва ҳудудий тузилиши. Жойлашиш хусусияти. Шаҳар атрофи хўжалиги.

Транспорти. Темир йўл, автомобил, дарё, денгиз транспорти.

Мамлакатнинг ички тафовутлари. Донецк - Днепрбўйи, Жануби - ғарбий ва Жанубий иқтисодий районларига тавсиф.

Марказий Осиё мамлакатларига иқтисодий географик тавсиф

Марказий Осиё мамлакатларининг дунё иқтисодиёти, халқаро меҳнат тақсимоотида тутган ўрни.

Сиёсий харитаси. Мамлакатлар таркиби. Географик ўрни. Мамлакатларнинг катталиги ва аҳолисининг сони, умумий хислатлари.

Табиий ресурслар салоҳиятининг хилма - хиллиги. Табиатдан оқилона фойдаланиш муаммолари ва экологик вазиятнинг мураккаблиги.

Мамлакатларнинг демографик салоҳияти ва аҳолининг бандлик муаммолари. Ривожланишнинг ҳозирги босқичлари. Ютуқлари ва ўсишдаги қийинчиликлар. Хўжаликни тармоқ ва ҳудудий қайта қуришнинг бошланиши. Регионал сиёсат. “Буюк ипак йўли”ни қайта тиклашнинг аҳамияти. Хитой, Эрон ва Узоқ Европа мамлакатларига чиқувчи темир йўлнинг очилиши. Ғарб ва Шарқ билан боғловчи автомобиль йўлини таъмирлаш ва қурилиши.

Қозоғистон Республикаси

Географик ўрни, майдони чегаралари, Давлат тузуми. Хўжаликни ривожланиши учун табиий асоснинг бой ва хилма - хиллиги.

Аҳолиси. Сони, табиий кўпайиши, этник таркиби, жойлашиши, аҳоли миграцияси, шаҳар ва қишлоқ аҳолиси жойлашуви.

Хўжалигининг умумий таърифи. Иқтисодиётнинг ҳозирги тузилиши. Нефть, газ, кўмир, темир ва рангли металл рудалари захирасининг ғоят катталиги, уларни қазиб олиш, ва фойдаланишдаги муаммолар. Ғилғи энергетика, кимё саноати, рангли металлургия, машинасозликнинг жойлашиши. Енгил ва озиқ - овқат саноати.

Қишлоқ хўжалик географияси. Аграр муносабатлар. Ер фондининг катталиги, унинг тузилиши, чорвачилик, дон хўжалиги ва бошқа тармоқларнинг жойлашиши. Транспорт. Ташқи иқтисодий алоқалари.

Қирғизистон Республикаси

Географик ўрни, майдони, чегаралари. Давлат тузуми. Қирғизистон тоғли мамлакат. Табиий шароити ва ресурсларининг баландлик минтақалари характери, уларни хўжалик нуқтаи назаридан баҳолаш.

Аҳолиси, унинг сони, таркиби, жойлашиши. Муҳим шаҳарлари.

Хўжалиги. Иқтисодий ривожланиш даражаси. Хўжалик тузилишининг хусусияти. Тоғ - кон саноати. Энергетика. Машинасозлик. Озиқ - овқат саноати. Қишлоқ хўжалигининг ихтисослашуви ва жойлашуви. Чорвачилик. Дон хўжалиги. Қандлавлангичилик. Транспорт. Ташқи иқтисодий алоқалари. Туризм ва дам олиш. Иссиқкўл рекреация минтақаси.

Ички тафовутлари. Шимолий Қирғизистон. Жанубий Қирғизистон.

Тожикистон Республикаси

Географик ўрни, майдони, чегаралари. Давлат тузуми.

Табиий шароити ва ресурсларини баҳолаш. Тоғлари ва текисликлари. Минерал хом ашё ресурслари. Уларни хўжаликдаги аҳамияти. Аҳолиси, уни сони, миллий таркиби, жойлашиши.

Хўжалиги. Тармоқ тузилиши. Қишлоқ хўжалигининг аҳамияти. Қишлоқ хўжалиги етакчи тармоқ . Суғориладиган ва лалмикор деҳқончилик. Пахтачилик. Боғдорчилик ва узумчилик. Чорвачилик.

Саноати ва унинг етакчи тармоқлари. Тоғ - кон саноати. Гидроэнергетика. Енгил ва озиқ - овқат саноати. Жанубий Тожикистон ҳудудий ишлаб чиқариш мажмуаси.

Транспорти. Ташқи иқтисодий алоқалари.

Ички тафовутлари. Жануби - ғарбий Тожикистон, Фарғона, райони, Помир.

Туркменистон Республикаси

Географик ўрни, майдони, чегаралари. Давлат тузуми.

Туркменистон чўл мамлакати. Табиий шароити ва ресурсларини баҳолаш. Қорақум чўлининг бойликлари ва улардан фойдаланиш. Каспий денгизи нефть ва газ конлари. Аҳолиси сони, динамикаси, таркиби, жойланиши. Шаҳарлари. Ҳозирги хўжалик географиясининг асосий хислатлари. Тоғ - кон ва қайта ишлаш саноатининг ўзаро нисбати, унинг жойлашишидаги асосий районлари. Энергетика. Нефть - газ, кимё, енгил саноат. Қишлоқ хўжалигининг муҳим тармоқлари. Қорақум канали, Каспий денгизи, уларнинг мамлакат иқтисодиётидаги аҳамияти. Пахтачиликнинг аҳамияти ва роли. Яйлов чорвачилиги. Транспорти. Ташқи алоқалари. Ички иқтисодий - географик тафовутлар. Шарқий, Марказий, Ғарбий ва Шимолий Туркменистон.

Ўзбекистон Республикаси

Ўзбекистоннинг жаҳон хўжалиги тизимидаги ўрни. Ўзбекистон Республикасининг ташкил топиши ўзбек халқи ҳаётида бозор иқтисодиётига асосланган очиқ демократик давлат барпо этиш йўлидаги энг муҳим воқеадир.

Янгиланиш ва тараққиётнинг ўзбек модели. Демократикжараёнлар ва иқтисодиётни ислоҳ қилишнинг асосий тамойиллари. Чуқур таркибий ўзгаришдаги ютуқлар - барқарор иқтисодий ўсишнинг етакчи шартидир. Иқтисодиётнинг тармоқ ва ҳудудий тузилишини қайта қуриш.

Ўзбекистоннинг жаҳон ҳамжамиятидаги нуфузи, дунёнинг барча мамлакатлари билан тенг ҳуқуқли ва икки томонлама муносабатларнинг ривожланиши. Ўзбекистонни халқаро обрўйининг ортиши. Ўзбекистон - халқаро ташкилотларнинг тенг ҳуқуқли аъзоси. Ўзбекистоннинг дунёнинг кўплаб мамлакатлари билан расмий дипломатик муносабатлар ўрнатиши, халқаро конвенцияларга қўшилиши. Ташқи савдо обороти. Хорижий сармоялар миқдорини ортиши.

Иқтисодий - географик ўрни, майдони ва чегаралари.

Ўзбекистоннинг дунё миқёсидаги (глобал) – макроўрнини баҳолаш. Мамлакатнинг Марказий Осиё субрегионидаги Марказий ўрни, шарқ ва ғарб оралиғидаги ўрта ўрни. Янги коммуникациялар автомобиль ва темир йўллари куриш орқали географик ўринни яхшилаш. Мамлакат иқтисодий - географик ўрнининг умумий салоҳияти. Афғонистон билан чегараси ва уни баҳолаш. Амударё орқали Афғонистонга ўтувчи кўприк ва темир йўл. Ўзбекистоннинг маъмурий - ҳудудий бўлиниши.

**Ўзбекистоннинг табиий ресурс салоҳияти, улардан оқилона фойдаланиш,
муҳофаза қилиш ва такрор ишлаб чиқариш**

Ўзбекистоннинг табиий шароити ва ресурсларига тавсиф. Ўзбекистоннинг табиий ресурслари билан таъминланганлиги ва уларни баҳолаш. Ресурслар билан таъминланганлиги тўғрисида тушунча. Мамлакатни минерал, ер, сув, биологик, рекреация ресурслари билан таъминланганлиги. Табиий ресурсларнинг тарқалиши. *Табиатдан оқилона фойдаланиш ва табиат муҳофазаси муаммолари, Орол денгиз ва Оролбўйи муаммолари.*

Ўзбекистон Республикаси аҳолиси ва меҳнат ресурслари, уларнинг бандлик муаммолари

Аҳоли сони, динамикаси, аҳолининг такрор барпо этилиши. Демографик вазиятнинг ўзига хос хусусиятлари ва демографик сиёсат. Аҳолининг жинсий ва ёш таркиби, уларнинг меҳнат ресурсларига таъсири. *Иқтисодий фаол аҳоли.* Саводхонлик даражаси. Аҳолининг “сифати”. Ўзбекистон - кўп миллатли давлат. Аҳоли кескин нотекис жойлашганлиги, унинг сабаб ва оқибатлари. Аҳолининг ички ва ташқи миграцияси. Эски ва янги суғориладиган минтақалар ўртасида аҳолининг ҳудудий қайта тақсимланиши.

Шаҳар ва қишлоқ аҳолиси. Урбанизация даражаси ва суръатлари. Қадимги ва янги шаҳарлар. Қишлоқлар жойлашуви. Аҳоли жойлашувини такомиллаштириш ва бошқариш муаммолари. Демографик салоҳияти. Аҳоли муаммолари. Бандликнинг самарали натижалари. Аҳолининг таълим даражаси. Касб маҳоратини ошириш муаммолари.

Ўзбекистон хўжалигига умумий таъриф

Ҳозирги босқичда иқтисодий ривожланишнинг ўзига хос хусусиятлари. Хўжаликнинг тармоқ ва ҳудудий тузулишида қайта қуришнинг бошланиши. Макроиқтисодий барқарорлаштириш ва чуқур таркибий ўзгартиришлар дастурини амалга ошириш. Кўп укладли тармоқни барпо этиш. Хўжалик юритишнинг бозор механизмларини жорий этиш. Бозор инфраструктураларини шакллантириш. Иқтисодий ва молиявий барқарорликка эришиш. Иқтисодий тузилмаларни ўзгартириш. Тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқариш салмоғини ошириш. Республиканинг ёқилғи - энергетика мустақиллигига эришиши. Республика учун мутлақо янги асосга эга бўлган саноат ва қишлоқ хўжалик тармоқлари - автомобилсозлик, электроника, микробиология, дон хўжалигини ривожлантириш. Асосий тармоқларни жадал ривожлантириш. Қишлоқ хўжалиги, қайта ишловчи тармоқлар, инфраструктура мажмуасининг ривожланиши. Мамлакат иқтисодиётининг ривожланишида хорижий сармояларнинг ўрни.

Хўжаликнинг тармоқ тузулиши. Хўжаликни кўп укладли ривожлантиришда ижтимоий йўналишнинг кучайтирилиши.

Саноат географияси

Саноатнинг ривожланиш даражаси ва суръатлари. Тармоқ тизимидаги ўзгаришларни ҳозирги даврдаги тамойиллари. Ривожланишнинг табиий ресурс замини.

ёқилғи – энергетика саноати. ёқилғи баланси. Газ, нефть, кўмир саноати – энергетиканинг асоси. Уларни қазиб чиқаришнинг асосий районлари. Нефть ва газни қайта ишлаш. Электроэнергетика. Иссиқлик энергетикасининг етакчилиги. Гидроэнергетика. Йирик электростанциялар. Энергиянинг ноанъанавий манбаларидан фойдаланиш муаммолари.

Қора металлургия ва унинг жойлашиши. Рангли металлургия – дунё аҳамиятига эга тармоқ. Рангли металлургиянинг йирик марказлари. Машинасозликнинг асосий тармоқлари. Уларнинг сифатий ўзгаришлари. Автомобилсозлик - янги ривожланаётган тармоқ. Самолётсозлик, қишлоқ хўжалиги машинасозлиги ва тракторсозлик. Электротехника ва электроника саноати, приборсозлик. Минерал ўғитлар, сульфат кислота, синтетик тола ва йигирилган ип, пластмасса, резина, техника жиҳозлари ишлаб чиқариш.

Қурилиш материаллари ва цемент саноати. Ойна саноати.

Енгил ва озиқ - овқат саноати. Унинг хом ашё базаси, жойлашиши. Асосий марказлари. Саноатни ривожлантиришда хорижий сармояларнинг аҳамияти.

Ўзбекистоннинг ҳудудий ишлаб чиқариш мажмуалари (ХИЧМ) ва уларнинг таърифи.

Қишлоқ хўжалик географияси

Қишлоқ хўжалигидаги ислохотлар. Янги турдаги аграр муносабатларнинг шаклланиши. Табiiй ресурс замини. Ер фонди ва унинг тузилиши. *Қишлоқ хўжалигининг ривожланиш даражаси ва унинг тармоқ тузилиши.*

Ихтисослашув. Мулкчилик шакллари ва корхоналар тури. Шаҳар атрофи қишлоқ хўжалиги. Деҳқончилик. Экин майдонлари тузилиши. Етакчи тармоқлар. Қорамолчилик. Қоракўлчилик. Ипакчилик. Суғориладиган текислик, чўл, яйлов, шаҳар атрофи минтақалари қишлоқ хўжалигининг ривожланиш хусусиятлари. Қишлоқ хўжалик хом ашёларини қайта ишлаш муаммолари. *Бозор муносабатлари шароитида аграр мажмуанинг ривожланиш истиқболлари.*

Транспорт, инфраструктура, ташқи иқтисодий алоқалар географияси

Транспорт. Транспорт тармоқларининг шаклланиши, ривожланиш ва жойлашишидаги иқтисодий - географик хусусиятлар.

Транспортнинг алоҳида турларида юк ташиш.

Темир йўлларнинг умумий узунлиги. Турли юкларни ташишнинг асосий йўналишлари. Навоий - Султонувайс - Нукус, Ғузор - Бойсун - Қумқўрғон йўналишидаги янги темир йўлларнинг қурилиши.

Истамбул - Тошкент - Шанхай (Тажан - Сарахс - Машҳад янги йўналиши бўйича) ва Тошкент - Ашгабад - Туркманбоши - Боку - Тибилиси - Потти (порт) янги транспорт йўлагидан ўтувчи транзит темир йўл транспортининг ривожланиши.

Автомобил транспорти. Автомобил транспорти йўлларининг узунлиги. Автомобил йўллари тармоқлари конфигурацияси. Асосий автомобил йўлларини таъмирлаш. (Ангрен - Қўқон, Тошкент - Термиз ва бошқа). Қамчик довонидан ўтувчи (Тошкент - Ўш - Иркештам автомобил магистрали) тоннел қурилишининг аҳамияти.

Қувур транспорти ва унинг аҳамияти. Ҳаво транспорти. Доимий ички ва халқаро ҳаво йўллари тармоғининг ривожланиши. Янги аэропортлар қурилиши. Хорижий самолётлар ҳисобига авиапаркларнинг кенгайиши, уларни ишлатиш самарадорлигининг ортиши. Асосий энерготизимларга тавсиф.

Инфраструктура. Инфраструктураларнинг моҳияти ва таркиби. Инфраструктураларнинг хўжаликни ҳудудий тузилишига таъсири.

Ижтимоий, иқтисодий ва бозор инфраструктуралари географиясининг хусусиятлари. Радио, теле, спутник алоқаларнинг ривожланиши. Ўзбекистоннинг “Интернет” тизимига кириши. Сув ва газ таъминотининг минтақавий тизими. Қишлоқ жойларда ижтимоий инфраструктураларни ривожлантириш муаммолари.

Туризм ва дам олиш. “Буюк ипак йўли”нинг қайта тикланиши муҳим халқаро туристик йўналишдир. Самарқанд, Бухоро, Хива, Тошкент каби қадимий шаҳарларнинг халқаро туризмдаги роли ва ўрни.

Ташқи иқтисодий алоқалари

Ўзбекистоннинг халқаро иқтисодий алоқаларининг асосий йўналишлари ва шакллари. Ўзбекистон Республикасининг ташқи иқтисодий фаолиятини бошқарувчи ҳуқуқий ва меъёрий ҳужжатлари.

Ташқи савдо географияси. Ўзбекистоннинг ташқи савдо айланмасининг маҳсулот тузилиши. Экспорт ва импорт. Ўзбекистоннинг йирик савдо шериклари. Халқаро кредит - молиявий муносабатлар географияси. Халқаро ишлаб чиқаришдаги ҳамкорлик. Кўшма корхоналарнинг ташкил топиши, капитал қурилиш соҳасидаги корхоналарнинг ихтисослашуви. Кооперативлаштириш.

Илмий - техникавий алоқаларнинг ривожланиши. Халқаро туризмнинг ривожланиши.

Рақобатбардош маҳсулот ва хизматларни кўпайтириш муаммолари. Ўзбекистон ҳудудида хорижий сармоялар иштироки учун тавсия этиладиган инвестиция лойиҳаларни кўпайтириш.

Ўзбекистоннинг иқтисодий - географик районлари ва йирик табиий - иқтисодий минтақалари

Иқтисодий районлаштиришнинг мақсади. Районлаштириш назариясининг ривожланиши. “Район”, “зона”, “ареал” тушунчалари. Иқтисодий географик район тушунчаси мажмуали ва динамик тушунча эканлиги. Районлаштиришнинг дифференциал, структуравий ва функционал турлари. Иқтисодий - географик районларнинг асосий кўрсаткичлари. Тошкент, Мирзачўл, Фарғона, Зарафшон, Жанубий, Қуйи Амударё иқтисодий районларига тавсиф.

Ўзбекистонни табиий - иқтисодий зоналарга (минтақавий) бўлиши. “Зона” тушунчаси “район”га нисбатан ҳудудий гуруҳларнинг юқори тартиби эканлиги. Табиий - иқтисодий зоналарга ажратишнинг тамойиллари (принциплари) ва тоғ зоналарига бўлиниши, улар ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари.

3. АМАЛИЙ ВА СЕМИНАР МАШҒУЛОТЛАРИ МАВЗУЛАРИ

“Иқтисодий география” курсининг объекти, предмети, тадқиқот усуллари ва вазифалари

Иқтисодий географиянинг фанлар тизимидаги ўрни.* Иқтисодий география фанининг предмети, объекти ва тадқиқот усуллари.* Иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш шароитида иқтисодий география фанининг вазифалари.*

Дунёнинг сиёсий харитаси

Дунёнинг ҳозирги сиёсий харитасининг шаклланиши ва ўзгариши. Давлат типлари, гуруҳлари ҳақида тушунча.* Иқтисодий ривожланиш даражасига кўра давлатларни гуруҳлаш.* Меҳнатнинг ҳудудий тақсимоти*. Ишлаб чиқаришнинг ихтисослашиши ва концентрациялашуви. Халқаро иқтисодий ва сиёсий тараққиётдаги янги жараёнлар.

Ҳамдўстлик давлатлари хўжалигига умумий тавсиф

Россия, Украина, Белоруссия, Қозоғистон, Тожикистон, Қирғизистон ва Туркменистоннинг иқтисодий - географик кўрсаткичлари. Ушбу давлатлар хўжалигининг ихтисослашуви, уларнинг жаҳон хўжалигида тутган ўрни ва мавқеи. Муаммолари ва бозор иқтисодиёти шароитида уларни ҳал этиш йўллари. Иқтисодий алоқаларнинг ривожланиши. Ҳозирги тараққиёт босқичида интеграция жараёнлари.*

Ўзбекистоннинг жаҳон хўжалигида тутган ўрни

Марказий Осиё давлатлари орасида Ўзбекистоннинг ўрни ва мавқеи.*

Иқтисодий географик ўрни.*

Ишлаб чиқариш тармоқларидаги таркибий силжишлар. Ўзбекистон - Ҳамдўстлик давлатларининг тенг ҳуқуқли аъзоси сифатида. Муаммолар ва уларни ҳал этиш. Иқтисодий ривожланиш истиқболлари.*

Ўзбекистон аҳолиси ва меҳнат ресурслари. Меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланиш муаммолари

Аҳоли сонининг тадрижий ўзгариши, зичлиги ва ҳудудий жойлашиши.*

Табиий ва миграцион кўпайиш. Аҳолининг ёш - жинсий таркиби.*

Урбанизацияси. Шаҳар ва қишлоқ аҳолиси.*

Меҳнат ресурслари. Меҳнат баланси. Бозор иқтисодиёти шароитида меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланиш муаммолари.*

Ўзбекистон саноати

Асосий саноат марказлари ва тугунлари.*

Саноат таркиби. Ўзбекистон саноати тармоқларининг ривожланиши ва жойлашуви.*

Саноат ва атроф муҳит муҳофазаси. Ишлаб чиқаришнинг ихтисослашуви, кооперацияси ҳамда комбинатлашуви. Мустақиллик ва саноат.* Муаммо ва истикболлар.

Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги

Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг ривожланиши ва жойлашиш хусусиятлари.*

Агроиклим мажмуалари. Дехқончилик, чорвачилик ва уларнинг ҳудудий тафовути. Қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришнинг ихтисослашуви.*

Мустақиллик ва қишлоқ хўжалик тармоқларидаги силжишлар. Янги хўжалик юритиш шакллари.*

Озиқ - овқат муаммосини ҳал этишда тармоқнинг ўрни ва мавқеи. Мелиорация ва ирригация. Ер кадастри. Қишлоқ хўжалик ерларини миқдор ва сифат жиҳатдан баҳолаш. Ер заҳирасидан фойдаланиш таркиби. Эконометрик кўрсаткичлар. Қишлоқ хўжалигида табиий ресурслардан фойдаланиш ва уларни муҳофаза қилиш. Муаммолар ва истикболлар.

Инфраструктура - мамлакат иқтисодий тараққиётининг муҳим омили

Ижтимоий ва ишлаб чиқариш инфраструктураси ҳақида тушунча.*

Аҳолига хизмат қилувчи тармоқлар. Транспорт ва алоқа.* Инфраструктура тармоқлари ривожининг ҳудудий тафовути. Унинг ривожланиш даражаси. Бозор иқтисодиёти шароитида мазкур тармоқларнинг ривожланиши ва жойлашиш хусусиятлари.

Ўзбекистоннинг ташқи иқтисодий алоқалари

Мустақиллик ва Ўзбекистоннинг дунёни ривожланган давлатлари билан алоқасининг ривожланиши.*

Халқаро иқтисодий ривожланишда меҳнатни ҳудудий тақсимотининг ўрни ва аҳамияти. МДҲ давлатлари билан Ўзбекистоннинг иқтисодий ва сиёсий алоқалари.*

Муаммолар ва уларни бартараф этиш имкониятлари. Европа, Осиё ҳамда Америка давлатлари билан иқтисодий ва сиёсий ҳамкорликнинг ривожланиши.

Экспортни кўпайтириш Ўзбекистон ташқи иқтисодий алоқаларини ривожлантиришнинг муҳим омили сифатида. Ишлаб чиқаришни янги фанталаб тармоқларининг ривожланиши. Ташқи иқтисодий алоқаларни такомиллаштириш истиқболлари.*

4. ТАВСИЯ ЭТИЛАЁТГАН МАВЗУЛАР БЎЙИЧА КЎРГАЗМА - НАМОЙИШ МАТЕРИАЛЛАРИ, ЎҚУВ ФИЛЬМЛАРИ ВА БОШҚА ДИДАКТИК МАТЕРИАЛЛАР РЎЙХАТИ

Кўргазма – намойиш материаллари:

- - географик карталар;
- - атласлар;
- - жадваллар;
- - чизма - графиклар.
- Дидактик материаллар:
- - мавзулар бўйича ишлаб чиқилган тарқатма материаллар;
- - мазуларни мустаҳкамлашга доир тест ва ёзма иш вариантлари;
- - мавзуларга оид услубий кўрсатмалар.

5. ЎЗЛАШТИРИШНИНГ НАЗОРАТИ

Фанни талабалар қандай ўзлаштирганлигини назорат қилиш турларига тест олиш усули, ёзма иш, оқзаки сўров, мустақил ишлар ва рефератлар ҳамда жадвал - график - чизмалар тайёрлаш киради.

Фан бўйича талабалар жорий, оралик ҳамда якуний назоратдан ўтказиладилар.

Жорий ва оралик баҳолаш бакалавр тўплаши мумкин бўлган максимал рейтинг балининг миқдори ўқув режасида фанга ажратилган умумий соатнинг 70 фоизи миқдорида белгиланади.

Якуний баҳолаш таянч сўз ва ибораларга асосланган “ёзма иш” усулида ўтказилади. Якуний баҳолаш бўйича бакалавр фанга ажратилган умумий соатлар миқдорининг 30 фоизи, яъни 22 миқдорида балл тўплаши мумкин.

6. АДАБИЁТЛАР

Асосий адабиётлар

1. Каримов И.А. Ўзбекистон буюк келажак сари. – Т.: Ўзбекистон, 1998.
2. Каримов И.А. Ўзбекистон иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш йўлида. - Т.: Ўзбекистон, 1995.
3. Каримов И.А. Ўзбекистон XXI - аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва таракқиёт кафолатлари. – Т.: Ўзбекистон, 1997.
4. Абдуллаев О. “Иқтисодий ва социал географияга кириш”. Ўқув дастури. Наманган.: Университет, 2000.
5. Акрамов Э.А, Тоиров. А.Э. Экономические реформы Республики Узбекистан. –М.: ТОО Люкс - арт, 1998.
6. Алаев Э.Б. “Социально - эконимическая география”: понятийно - терминологический словарь. М.: Высшая школа, 1983.
7. Асанов Г.Р. Социал - иқтисодий география: термин ва тушунчалар изоҳли лугати. - Т.:Ўқитувчи, 1990.
8. Ата - Мирзаев, О.Б., Каюмов. А.А. Народонаселение Узбекистана. Т.: Экономика и жизнь. 15, 1996.
9. Гулямов С., Убайдуллаева. Р., Ахмедов. Э. Независимый Узбекистан. - Т.: Мехнат, 2000.

Қўшимча адабиётлар

1. Доклад о человеческом развитии. Узбекистана - 1999 г., Т.: Ўзбекистон, 2000.
2. Ломакин В.А. Мировая экономика. М.: Финансы. 1998.
3. Набиев. Э., Қаюмов. А. Ўзбекистоннинг иқтисодий салоҳияти. - Т.: Академия - Университет, 2000.
4. Сергеев П.В. Мировое хозяйство и международные эконо - мические отношения на современном этапе. - М.: Мысл, 1998.
5. Тўхлиев Н. Ўзбекистон Республикаси иқтисодиёти. - Т.: Ўзбекистон, 1998
6. Ўзбекистон Республикаси Энциклопедияси, - Т.: Қомуслар бош таҳририяти, 1997

Ўзбекистон Миллий Энциклопедияси. (1,2 сонлари). - Т.: Қомуслар бош таҳририяти, 2000 - 2001.